

UOT: 631.2. 663.2

AZƏRBAYCANDA ÜZÜM VƏ ŞƏRAB İXRACININ MÖVCUD VƏZİYYƏTİ VƏ ARTIRILMASI İMKANLARI

Səbinə İzzət qızı Vəliyeva, i.ü.f.d., dosent,

Azərbaycan Kooperasiya Universiteti
Tel.: (050) 205-22-29; e-mail: sabina_valiyeva@mail.ru

Xülasə

Azərbaycandan üzüm məhsullarının və xüsusən də şərabın ixracının artırılması üçün böyük potensial mövcud olsa da, müstəqilliyin ilk illərində bunun reallaşdırılmasında müəyyən problemlər yaşanmışdır. Son dövrlərdə üzümçülüğün və şərabçılığın inkişafı üzrə qəbul olunmuş Dövlət proqramlarının icrası həmin problemlərin həllində mühüm rol oynayır. Hazırda ölkədə üzümçülüğün və şərabçılığın yeni inkişaf mərhələsinə keçirilməsi qarşıda duran əsas məsələlərdən biridir. Məqalədə müəllif respublikamızda üzüm və şərab istehsalının və ixracının mövcud vəziyyətini ətraflı şəkildə araşdırır, ixracın artırılması və şaxələndirilməsi ilə bağlı təkliflər verir.

Açar sözlər: *kənd təsərrüfatı, üzüm, şərab, ixrac, idxal, rəqabət qabiliyyəti.*

Giriş

Tarixən Azərbaycanda aqrar sektorun inkişafına üzüm məhsulları və xüsusən də şərab istehsalı mühüm töhfə vermiş və aparıcı sahələrdən biri olmuşdur. Ölkəmizin əlverişli torpaq-iqlim şəraiti, mövcud işçi qüvvəsi, emal sənayesi müəssisələrinin xammala tələbatının yerli istehsal hesabına ödənilməsi imkanları, ixrac bazarlarının mövcudluğu bu sahənin böyük ixrac potensialının olmasını göstərir.

Ötən əsrin 80-ci illərində respublikada 210 şərab zavodu və şərabçılıq məntəqələri sistemində 151 mindən artıq fəhlə və mütəxəssis işləyir, 56 adda şərab, 10 adda konyak, 4 adda şampan şərabı və digər məhsullar istehsal edilirdi (11). Lakin 80-ci illərin ortalarından başlayaraq keçmiş Sovet İttifaqının rəhbərliyi tərəfindən aparılan antialkoqol kampaniyası çərçivəsində Azərbaycanda böyük zəhmət hesabına yaradılmış üzüm bağları məhv edilərək iqtisadiyyata ciddi ziyan vurulmuş, insanlar gəlir mənbələrindən məhrum edilmişlər (12).

Müstəqilliyin ilk illərində də ölkədə yaşanan iqtisadi problemlərdən dolayı bu sahədə geriləmə davam etmiş və Azərbaycanda üzümçülük və şərabçılıq əvvəlki şöhrətini bərpa edə bilməmişdir. Hazırda ölkədə üzümçülüğün və şərabçılığın yeni inkişaf mərhələsinə keçirilməsi qarşıda duran əsas məsələlərdən biridir. Dövlət Proqramına (11) əsasən, 2025-ci ilədək şərabçılıq müəssisələrinin istehsal potensialından maksimum səviyyədə istifadə etməklə ölkədə şərab ixracının 5 dəfə artırılması hədəflənir.

Məqalədə üzüm və şərab istehsalının və ixracının mövcud vəziyyəti təhlil edilir və bu istiqamətdə həyata keçirilən siyasətin təsiri qiymətləndirilir. Həmçinin üzüm şərabının ixracının artırılması və bazarlarının şaxələndirilməsi ilə bağlı müvafiq təkliflər verilir.

Azərbaycanda üzümçülük və şarabçılığın inkişafının mövcud vəziyyəti

Azərbaycanda üzümçülük ənənəvi istehsal sahələrindən biridir. Amma bu sahənin sürətli inkişafı ötən əsrin 70-ci illərində ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi sayəsində baş vermişdir. Belə ki, 1970-ci ildə üzüm sahələri 121,6 min hektar, üzüm istehsalı 351,7 min ton, məhsuldarlıq 46,8 sentner təşkil etdiyi halda, sahəyə göstərilən diqqət və qayğının nəticəsi olaraq artıq 1984-cü ildə üzüm sahələri 2,3, üzüm yığımını 6, məhsuldarlıq isə 2 dəfədən çox artaraq ən yüksək həddə çatmaqla 99,2 sentner təşkil etmişdir (12).

Lakin 80-ci illərin ortalarından başlayaraq keçmiş Sovet İttifaqının rəhbərliyi tərəfindən aparılan antialkoqol kampaniyası çərçivəsində Azərbaycanda üzüm bağları məhv edilərək iqtisadiyyata ciddi ziyan vurulmuşdur. Daha sonra Ermənistanın torpaqlarımıza 1988-ci ildən başlayan təcavüzü nəticəsində 43 min hektar üzüm bağı işğal altında qalmışdır.

Müstəqilliyin ilk illərində də bu sahədə geriləmə davam etmiş və 2003-cü ildə Azərbaycanda üzümün əkin sahəsi 7,7 min hektar qədər azalmışdır. 2005-ci ildən başlayaraq üzümçülükdə müşahidə olunan tənəzzülün qarşısı alınmış, tədricən yeni üzüm bağlarının salınmasına, üzümçülüğün inkişafında intensiv becərmə üsullarının tətbiqinə başlanılmışdır.

Cədvəl 1. Üzüm: əkin sahəsi, ümumi yığım və məhsuldarlıq
(*bütün təsərrüfat kateqoriyaları üzrə*)

İllər	Əkmələrin sahəsi	ondan bar verən yaşda	Ümumi yığım	Məhsuldarlıq, 1 hektardan
	1000 ha		1000 ton	sentner
1950	22,5	18,9	81,1	42,9
1960	56,1	26,1	91,4	34,7
1970	121,6	70,4	351,7	46,8
1980	263,0	150,9	1481,3	95,3
1990	181,4	156,1	1196,4	76,5
2000	14,2	13,9	76,9	35,8
2010	15,4	11,2	129,5	74,7
2015	16,1	13,5	157,1	86,6
2016	16,0	13,9	136,5	74,4
2017	16,1	14,1	152,8	84,1
2018	16,1	14,4	167,6	92,8

Mənbə: 13; 5 səh. 90

Cədvəldən də göründüyü kimi, 2016-cı ildə 136,5 min ton, 2017-ci ildə 152,8 min ton üzüm tədarük edilmişdir. 2018-ci ildə isə Azərbaycanda üzümün əkin sahəsi 16,1 min hektar, istehsalın həcmi 167,6 min ton olmuşdur. 2017-ci illə müqayisədə üzüm istehsalı 10 faiz artmışdır.

Qarşıdakı illərdə isə üzüm istehsalının iqtisadi səmərəliliyini artırmaq üçün tədbirlər intensivləşdirilməlidir. Bu zaman torpaq-iqlim şəraitinə uyğun məhsuldar üzüm sortlarının seçilməsi vacibdir. Hazırki mövcud üzüm bağlarında demək olar ki, bu məsələlər nəzərə alınmır. Məsələn, Tovuz

rayonunda üzüm sortları sahələrdə qarışıq yerləşmişdir. İqlim dəyişkənliyinin, texniki və süfrə üzüm sortları seçilərək əhalinin və emal müəssisələrinin tələbatının nəzərə alınması məqsədəuyğun olar (7).

Ölkəmizdə istehsal olunan üzümün bir hissəsi ərzaq məhsullarının istehsalı üçün emal sənayesinə yönəlir. Cədvəl 2-dən göründüyü kimi, son 10 ildə ərzaq məhsullarının istehsalına yönələn üzümün həcmi 28 faiz artmışdır.

Cədvəl 2. Üzüm ehtiyatları və istifadələri, ton

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EHTİYATLAR										
İlin əvvəlinə qalıq	1016	1110	1628	1481	1556	1522	1458	1644	1525	1610
İstehsal	129159	129536	137 038	150987	148535	147701	157076	136 499	152843	167591
İdxal	13478	14764	15534	9492	9385	3643	13642	20 623	13259	16900
Ehtiyatların cəmi	143653	145410	154 200	161960	159 476	152 866	172176	158 766	167627	186101
İSTİFADƏLƏR										
Ərzaq məhsullarının istehsalı üçün	60000	60734	63449	65000	63890	62900	70846	65 328	68974	76575
Ərzaq məhsulu kimi istifadə edilmişdir (emal edilmədən)	80177	76871	85972	91709	89543	84864	94079	84 465	91028	100547
İxrac	220	984	82	319	1216	476	2038	4 138	2520	3311
İtkilər	2146	5193	3216	3376	3305	3168	3569	3310	3495	3880
İlin sonuna qalıq	1110	1628	1481	1556	1 522	1 458	1 644	1 525	1610	1788
İstifadələrin cəmi	143653	145410	154200	161960	159 476	152866	172176	158766	167627	186101

Mənbə: (13)

Cədvəldəki məlumatların təhlilindən göründüyü kimi, 2009-cu illə müqayisədə 2018-ci ildə ölkədə ərzaq məhsulu kimi istifadə edilən üzümün həcmi isə 25 faiz artmışdır. Həmçinin təhlildən aydın olur ki, 2018-ci ildə 16,9 min ton üzüm idxal edildiyi halda cəmi 3,3 min ton üzüm ixracı həyata keçirilmişdir. Yəni üzüm idxalımız ixracdan 5 dəfə çox olmuşdur və əsasən qurudulmuş üzüm idxal edilmişdir. Ölkə əhalisinin və emal sənayesinin yerli üzümlə təminatını yaxşılaşdırmaq üçün isə bu sahənin stimullaşdırılması vacibdir. Bu baxımdan Aqrar Subsidiya Şurasının 2020-ci ildən etibarən üzüm bağı salındığı ildən ilk 4 il ərzində 1 hektara 600 manat, 4 ildən sonrakı illər üzrə isə 240 manat subsidiya verilməsini qərarlaşdırması müsbət addımdır. Həmçinin üzüm tingi istehsalçılarına da dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına dəstək verilir.

Qeyd edək ki, üzüm və şərab istehsalının artırılmasına dövlət rəhbərliyi səviyyəsində də böyük diqqət var. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev göstərmişdir: “Üzümçülük üçün bizim gözəl təbii şəraitimiz var. Biz indi üzümçülüğü bərpa etməliyik və bərpa edirik. Yeni üzüm bağları salınmalıdır və bizim şərab zavodlarımız da tam gücü ilə işləməlidir”. (8).

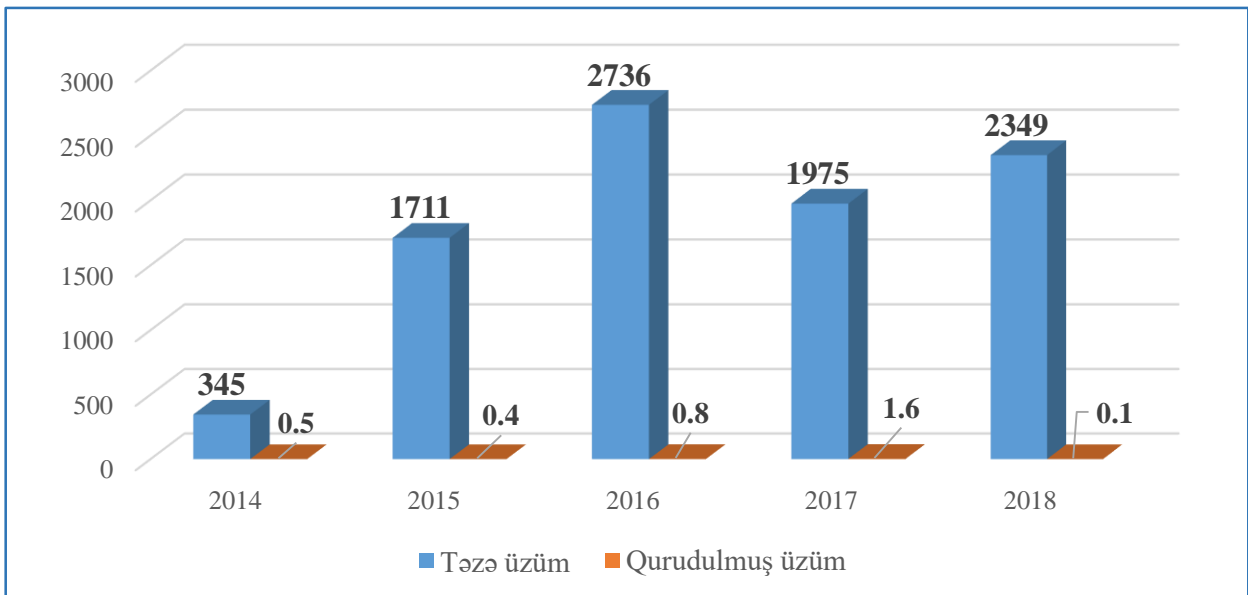
Onu da bildirək ki, ötən əsrin 90-cı illərinin ikinci yarısından başlayaraq aqrar sektorda aparılan islahatlar nəticəsində bütün şərab və ilkin şərab emalı, şampan və konyak zavodları özəlləşdirməyə açıq elan edilərək onların bazasında 53 səhmdar cəmiyyəti yaradılmış, qalan 82 emal müəssisəsi isə kiçik müəssisə kimi özəlləşdirilmişdir (12).

2017-ci ildə üzüm şərabı istehsalı 1 020,1 min dekalitr təşkil etmiş və 2016-cı illə müqayisədə 2,4 faiz artmışdır. 2018-ci ildə üzüm şərabı istehsalı 49 faiz artaraq 1 500,3 min dekalitr olmuşdur (13). Ancaq 2025-ci ilə kimi şərab istehsalını 3 dəfə artırmaq zərurəti yaranacaqdır. Çünki dövlət Proqramına (11) əsasən, şərab ixracının 2017-ci ildəki 375 min dekalitrdən 2025-ci ildə 1875 min dekalitrə çatdırılması hədəflənir. Digər tərəfdən ölkədə turizmin sürətli inkişafı da yerli şəraba tələbatı artırmağa bilər və bu da öz növbəsində yerli istehsalın artırılmasını şərtləndirir.

Üzüm və şərab ixracının mövcud vəziyyətinin təhlili

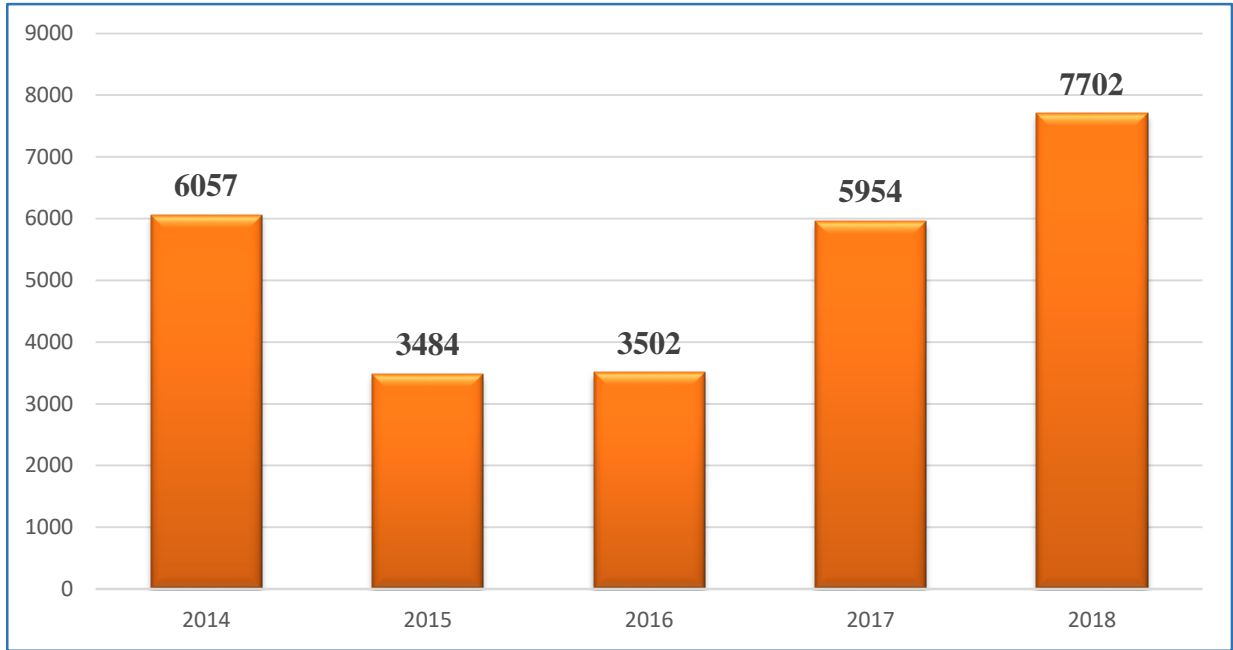
Azərbaycanın təbii-iqlim şəraiti üzümçülüğün daha da inkişaf etdirilərək istehsalının artırılmasına, əhalinin müxtəlif çeşidli, yüksək keyfiyyətli süfrə üzümünə, şərabçılıq və digər emal müəssisələrinin isə xammala olan tələbatının yerli istehsal hesabına ödənilməsinə imkan verir (12). Dövlət tərəfindən də ixracın artması üçün müvafiq dəstək verilir. Ölkəmizdən üzüm məhsulları (təbii və ya emal olunmuş halda istehlak edilən süfrə üzümü, kişmiş, doşab, şirə və digər qida məhsulları) ixrac olunur. 2018-ci ilin statistik məlumatlarına əsasən, Azərbaycandan təzə üzüm ixracı 2,3 milyon ABŞ dolları məbləğində olmuşdur.

Şəkil 1. Azərbaycandan üzüm ixracı, min ABŞ dolları ilə (13; 14)

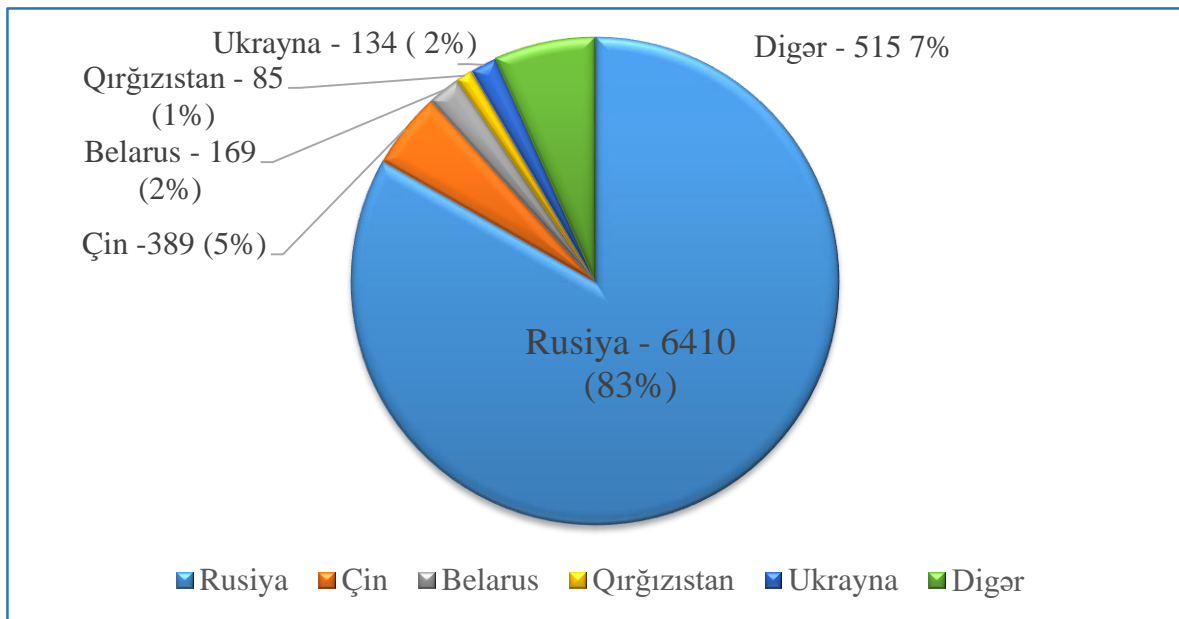
Təzə üzüm əsasən Rusiyaya, Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinə və Qazaxıstana ixrac edilmişdir. Şəkil 1-dən görüldüyü kimi, ölkəmizdən quru üzüm ixracı çox azdır. Onu da qeyd edək ki, Azərbaycandan üzümlə yanaşı üzüm şirəsi də ixrac olunur. Amma onun da ixrac dəyəri 2018-ci ildə cəmi 179 min ABŞ dolları təşkil etmişdir. İxracda əsas dəyərə isə təbii üzüm şərabları malikdir (HS kodu 2204).

Şəkil 2. Azərbaycanndan təbii üzüm şərablarının ixracı, min ABŞ dolları (13; 14)

Şəkil 2-dən də göründüyü kimi, son 5 ildə təbii üzüm şərablarının ixracı 27 faiz artmışdır. Azərbaycanın əsas ixrac ölkəsi isə Rusiya Federasiyasıdır. 2018-ci ildə Azərbaycanın təbii üzüm şərablarının ixracının 83 faizi Rusiyanın payına düşmüşdür. Bununla yanaşı, Çinə, Belarusa, Qırğızıstana, Ukraynaya, Gürcüstana və digər ölkələrə də ixrac həyata keçirilmişdir.

Şəkil 3. Azərbaycanndan təbii üzüm şərablarının əsas ixrac ölkələri, min ABŞ dolları (13; 17)

Məlumat üçün bildirək ki, Azərbaycan şərabçılıq müəssisələrinin istehsal potensialından maksimum səviyyədə istifadə etməklə ölkədə şərab ixracını 2025-ci ilədək 5 dəfə artırmağı hədəfləyir. Amma ixracı artırmaq üçün kəskin rəqabətə də hazır olmaq vacibdir. Hazırda dünya üzrə şərab və şərabçılıq məhsullarının ixracı təqribən 1 milyard dekalitr təşkil edir. Ən çox məhsul ixrac edən ölkələr isə İspaniya, İtaliya, Fransa, Çili, Avstraliya, CAR, ABŞ, Almaniya, Portuqaliya, Argentina, Yeni

Zelandiya və Moldova hesab edilir. Azərbaycan rəqabətqabiliyyətli şərab istehsal etməklə ixracda bu ölkələrlə mübarizə apara bilər.

Üzümçülük və şərabçılıq məhsullarının istehsalının və ixracının artırılmasında dövlət dəstəyinin rolu

Son illər ölkəmizdə üzümçülüğün inkişafı istiqamətində əhəmiyyətli işlər görülmüş, üzüm istehsalı və emalı sahəsinin inkişafına dövlət tərəfindən 40 milyon manatdan çox güzəştli kredit verilmiş, məhsulların çeşidlərində və keyfiyyətində böyük irəliləyiş əldə olunmuşdur.

Eyni zamanda, “Made in Azerbaijan” brendinin təşviqi tədbirlərindən şərab istehsalçıları da bəhrələnmə bilmişlər. Şərab və şərabçılıq məhsulları istehsalçıları və ixracatçıları arasında fəaliyyətin əlaqələndirilməsi məqsədilə Azərbaycan Şərab İstehsalçıları və İxracatçıları Assosiasiyası yaradılmışdır.

Şərab istehsalçıları dövlət dəstəyi ilə dünyanın şərabçılıq sahəsində ən mötəbər sərğilərində iştirak etmişdirlər. Təbii üzüm şərabları və üzüm suslosu ixracatçısına gömrük dəyərinin 6 faizi qədər ixrac təşviqi ödənilir. 2018-ci ildə üzüm şərabları və digər spirtli içkilər ixrac edən sahibkarlara 826 min manat məbləğində ixrac təşviqi ödənilmişdir (15; 18). Digər tərəfdən ölkədə şərabçılıq sahəsində əlverişli bazar mühitinin yaradılması və bu sahədə sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılması məqsədilə şərab və şərabçılıq məhsullarının istehsalına, idxalına və satışına xüsusi icazə (lisenziya) alınması tələbi ləğv edilmişdir.

Aparılan təhlillər göstərir ki, istehsalın həcmi ölkədə fəaliyyət göstərən şərabçılıq müəssisələrinin faktiki potensialından dəfələrlə azdır. Mövcud vəziyyətə ilk növbədə şərabın əsas xammalını təşkil edən üzümün maya dəyərinin yüksək olması təsir edir. Son illərdə Azərbaycanın şərab məhsullarının keyfiyyəti ilə bağlı yaşanan problemlər də onun ixracının məhdudlaşdırılmasında rol oynayır.

Qeyd edək ki, Azərbaycanda üzümçülük və şərabçılıq sahəsində dövlət siyasətinin istiqamətlərindən biri istehsal olunaraq istehlak bazarına çıxarılan və ya ixrac olunan rəqabətqabiliyyətli üzüm və şərabçılıq məhsullarının keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün yeni texnika və müasir texnologiyaların tətbiq edilməsi, istehsal və ixracın artırılması, daxili bazarın haqsız rəqabətdən qorunmasıdır. Dövlət tərəfindən şərab məhsullarının ixracının təşviq edilməsi siyasətinin davam etdiriləcəyi gözlənilir. Xüsusən də istehsal olunmuş üzüm məhsullarının tədarükü, qəbulu, saxlanması, emalı, satışı və ixracı üzrə müvafiq stimullaşdırıcı tədbirlərin üzərində fokuslanıla bilər.

Həmçinin Azərbaycan şərablarının təbliği baxımından xaricdə və ölkə daxilində müvafiq tədbirlərin də keçirilməsi davam edəcəkdir. 2019-cu ilin avqust ayında Şamaxı rayonunun Meysəri kəndində keçirilən Azərbaycan Üzüm və Şərab Festivalı buna misaldır (16).

Bununla yanaşı, Azərbaycanda İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Fondu tərəfindən “Made in Azerbaijan” brendinin təşviqi, həmçinin Azərbaycanın şərab və digər spirtli içki məhsullarının dünya bazarında daha çox tanınması və satışının təşkili üçün artıq 3 yerdə “Azərbaycan Şərab Evi”nin yaradılmasına nail olunmuşdur (18). Məhz bu tədbirlər nəticəsində Azərbaycandan təbii üzüm şərablarının ixracının dəyərini 2025-ci ilə kimi 30 milyon ABŞ dollarına çatdırmaq mümkündür.

Sonda onu da qeyd edək ki, Azərbaycanda istehsal olunan malların vahid məlumat bazası olan “Azexport.az” internet portalının məlumatlarını da təhlil edəndə aydın olur ki, ən çox sifariş daxil olan məhsullardan biri Azərbaycan şərablarıdır (19). Bu faktın özü bir daha göstərir ki, ölkəmizdən üzümçülük və şərabçılıq məhsullarının ixracını artırmaq üçün müvafiq tədbirlər görülsə, bu istiqamətdə ciddi artıma nail olmaq mümkündür.

Nəticə

Apardığımız araşdırma nəticəsində aydın olmuşdur ki, qarşıdakı illərdə üzüm və şərabın ixracını artırmaq potensialı mövcuddur. Ölkədə turizmin sürətli inkişafı da yerli şərabə tələbatı artırmağa bilər və bu da öz növbəsində yerli istehsalın artırılmasını şərtləndirir. Burada qarşıda duran əsas problemlərdən biri isə üzüm və şərab məhsullarımızın Rusiya bazarlarından asılılığıdır. Onun üçün də ixracın şaxələndirilməsi istiqamətində işlər sürətləndirilməli, Çin bazarında daha aktiv rol alınması üçün tədbirlər görülməlidir.

Digər tərəfdən üzüm və şərab istehsalındakı problemlərin həlli, Şərab İstehsalçıları və İxracatçıları Assosiasiyasının potensialının gücləndirilməsinə dəstək verilməsi, rəqabətqabiliyyətli şərabçılıq məhsullarının istehsalının təşkili zəruridir. Məhz qeyd edilənlər reallaşdığı təqdirdə təbii üzüm şərablarının ixracının dəyərini 2025-ci ilə kimi 30 milyon ABŞ dollarına çatdırmaq mümkün ola bilər. Bu, qeyri-neft sektoru üzrə ixracın artırılması hədəfinin reallaşmasına töhfə verir.

Gələcəkdə üzümçülüğün və şərabçılığın inkişafına dair vahid Dövlət Proqramı hazırlanaraq qəbul olunması məqsədəuyğundur. Vahid Dövlət Proqramının qəbul edilməsi sahənin inkişafına yönələn tədbirlərin daha çevik və daha məqsədyönlü həyata keçirilməsinə, qarşıya qoyulan hədəflərə vaxtında nail olunmasına səbəb olacaqdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi. /Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir/. <http://www.president.az/articles/22110>
2. “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”. Bakı, 27 fevral 2014-cü il/. <http://www.e-qanun.az/framework/27284>
3. “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”. Bakı: 29 yanvar 2019-cu il. /<http://www.e-qanun.az/framework/41320>
4. Azərbaycan Respublikasının “Beynəlxalq Üzüm və Şərab Təşkilatının təsis edilməsi haqqında” Sazişə qoşulması barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 14 fevral 2014-cü il. /<http://www.e-qanun.az/framework/27477>
5. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Azərbaycanın kənd təsərrüfatı. Statistik məcmuə /2019/ Bakı, 2019, 644 s.
6. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Regionların Sosial-İqtisadi İnkişafı (2014-2018). Statistik məcmuə. Bakı, yanvar, 2019, 676 s.
7. Bayramov V.M. “Üzümçülük və şərabçılıq məhsulları bazarının xarici rəqabətdən qorunmasının prioritetləri”. İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı 2018, 22 s.
8. İlham Əliyevin sədrliyi ilə Yevlaxda qeyri-neft ixracatçılarının respublika müşavirəsi keçirilib. Yevlax, 17 aprel 2017. /<https://president.az/articles/23369>
9. “Üzümçülük və şərabçılıq haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 19 oktyabr 2001-ci il. /<http://e-qanun.az/framework/1021>
10. Regionların 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının icrasının dördüncü ilinin yekunlarına həsr olunmuş konfransda İlham Əliyevin yekun nitqi. Bakı, 29 yanvar 2018. / <https://president.az/articles/26866>
11. “2018-2025-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında şərabçılığın inkişafına dair Dövlət Proqramı”. Bakı, 3 may 2018-ci il. <http://www.e-qanun.az/framework/38684>

12. “2012–2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında üzümçülüğün inkişafına dair Dövlət Proqramı”. Bakı, 15 dekabr 2011-ci il. /- <http://e-qanun.az/framework/22694>
13. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi/- <https://www.stat.gov.az>
14. Dövlət Gömrük Komitəsi/- customs.gov.az/az/faydali/gomruk-statistikasi
15. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. <http://economy.gov.az>
16. Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi. <http://www.agro.gov.az/az/>
17. www.trademap.org
18. <http://www.azpromo.az/uploads/files/pages/c187f911441794930c9e582b14f9c9b3.pdf>
19. www.azexport.az
20. <http://agrodata.az>

PhD., docent, Valiyeva Sabina Izzat, Azerbaijan Cooperation University

Current situation and development opportunities of the grape and wine export in Azerbaijan

Summary

In spite of the fact that there was a great potential of enlargement the export of grape products especially the wine, there were some problems in implementation during the first years of independence. Recently implementing the Government programs on development the grape and winemaking industry plays an important role in solving those problems. Currently one of the main goals is stepping to a new phase of grape industry and winemaking in the country. In this article the current situation of export and production of grape and wine is thoroughly researched, some advice is given on the development of the export.

Keywords: *agriculture, grape, export, import, competitiveness.*

Д.ф.э.н., доцент, Велиева Сабина Иззат кызы, Азербайджанский университет кооперации

Современное состояние и возможности повышения экспорта вина и винограда в Азербайджане

Резюме

Несмотря на большой потенциал повышения экспорта виноградных изделий, в частности первые годы независимости страна столкнулась с серьезными проблемами в их реализации. в последнее время важную роль в развитие виноградарства и виноделия сыграли принятые в стране Государственные программы.

В настоящее время одним из основных вопросов является переход на новый этап развития виноградарства и виноделия. в статье рассматриваются современное состояние виноградарства и виноделия, в заключение даются рекомендации по повышению экспорта и диверсификации производства.

Ключевые слова: *сельское хозяйство, экспорт, импорт, конкурентоспособность.*